

Bog in sami sebe postavljajo na prestol. Ideja „nadčloveka“, ki je prost vseh нравnih zakonov in nikomur odgovoren, se neštevilkokrat opeva v himnah in riše v povestih. Ideja „izpreminjevanja vseh vrednostij“ pa poganja kaj bujne in čudne cvetove v tem slovstvu. Čistost se opisuje kot pregreha,

pregreha se odkrito proslavlja kot krepost. Ljubezen do bližnjega in do domovine, kateri sta prej navduševali pevce, se imenujeta naravnost neumni, in mesto njih se opeva mrzla oholost „nadčloveka“. To „nadčloveštvo“ pa je kritika dobro obsodila, ko mu je dala ime dekadentizma — propadanja.

Književnost.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1900.

Bare Poparić. O Pomorskoj sili Hrvata za dobe narodnih vladara. S uvodom o rimskim Liburnama. Sa slikom ratne Liburne. Zagreb l. 1899. Str. VIII + 140. 8°. Cena 1 K 60 h. — Ta majhna knjižica je jako marljivo in zgodovinsko zanesljivo sestavljena. Najprej obdeluje pisatelj na podlagi zanesljivih virov o pomorski moči in o stanju starih primorskih prebivalcev Ilirov, Dalmatincev in Liburnov, kateri so pripomogli starim Rimljanom večkrat do zmage na morju. Točno ter dobro odbrano pa nam slika različne pojave državne hrvaške mornarice v dobi domačih vladarjev do l. 1085., v kateri so se mogli domači kralji meriti malo da ne glede pomorske in kopne sile z vsako istodobno evropsko državo. Hrvaške ladije so večkrat odločile usodo kraljev in celih držav, n. pr. v boju pod Dračem l. 1084. Zanimivo je, da so v tem času celo beneški doži Hrvatom plačevali davek. S smrtjo narodnih vladarjev prenehala je njihova močna bojna mornarica za vselej; dasi še sedaj mnogo Hrvatov služi v mornarici, vendar se čuti tuji vpliv. Za vsakega, ki se bavi z domačo nautiko, je knjiga zelo primerna in poučna.

Ptice. Prirodopisne i kulturne crtice. Dio prvi. Napisao Dr. Stjepan Gjurašin. Sa sto i sedam slika. Zagreb l. 1899. Str. 313. 8°. Cena 4 K. — V vrsti „Poučne knjižnice“ je ta knjiga XXIV. in sicer prvi del „Ptice“. Z veseljem bode vsak ud pozdravil to knjigo, obdelujočo jako zanimivo in lepo tvarino iz prirodoslovja. Bolje pa še bode ugajala vsem prijateljem drobnih krilatcev, ki imajo veliko važnost v človeškem življenju. Ptice človeka razveseljujejo in krepijo s svojim petjem pri njegovem trudapolnem delu in trpljenju, čistijo zemeljske sadove škodljivega mrčesa, ter ga konečno tudi hranijo. Dasi je knjiga poučna, vendar bode ustrezala vsakemu strokovnjaku in omikancu. Od strani 3—60 govori pisatelj v obče o veliki vrednosti ptic v človeškem življenju, o pticah kot človeški hrani,

o njihovem poznavanju, o ornitologiji od najstarejšega časa do današnjega dne. Obširno pa popisuje sestavo njihovih organov, čudapolno ploditev različnih ptic, in način njihove hrane. Od str. 61—313 popisuje zlasti najznačilnejša znamenja ptic, po katerih so urejene v manje in večje skupine radi ložega pregleda po njihovi večji ali manji sličnosti. Pisatelj se ozira večinoma bolj na domače, le sem ter tje omeni manj poznane ptuje ptice. Takih skupin ima 12, in sicer te-le: drozgi, penice, pastarice in škrjanci, ščinkovci, škorci in vrane, senice, brglezi, vuge ali kobilarji, srakoperi in mukarji (laške penice), lastovke, kukavice in žolne. Hrvaška imena raznih ptic nam kažejo bogastvo hrvaškega jezika in lepi razvitek prirodoslovne znanosti pri naših sosedih Hrvatih. Jezik je lep in umljiv; imena ptic so navedena v hrvaščini, latinščini, nemščini in italijanščini. Dobro in vredno bi tudi bilo, da bi bil podal g. pisatelj tam slovenska imena, kjer se ne strinjajo s hrvaškimi. Knjigo krasi 107 slik.

O. B. Šalamun.

Staroslovenska književnost.

Nova izdaja „Reimskega Evangelija“.

L'Évangélistaire slavon Cyrillique glagolitique du Texte du sacre, édition facsimile en héliogravure par Louis Léger, in 4°. XVII. + 94 pages.

Pod tem naslovom je izdal v Parizu sloveči profesor in slovanoljub Ludvik Léger s pomočjo heliografa Dujardina faksimile „Reimskega Evangelija“. Tako imamo sedaj prvič pred seboj natančno besedilo, in zgodovina Evangelija je tu prvič napisana strogo znanstveno. Vvod, ki ga je napisal Léger, obsega sedaj prvič pravo zgodovino tega rokopisa, in sedaj je konec onih legend, ki so se družile z rokopisom kakor v Franciji, tako tudi po slovanskih deželah.

Rokopis je iz dveh delov: cirilski iz XII. stoletja in glagoliški iz XIV. stoletja. Mesto Reims ga je prejelo od kardinala Karola Lotarinškega

(roj. 1525. l., umrl 1574. l.). Ta prelat je igral v oni dobi odlično ulogo; bil je pa poseben ljubitelj redkih in dragocenih knjig in bil v zvezi z grškim učejnikom Konstantinom Paleokappom, ki je bil na Athosu in nemara celo v Carigradu in ki mu je, kakor se sploh sodi, izročil ta znameniti Evangelij.

Pod kakimi pogoji je kardinal dobil ta rokopis, o tem nimamo nikakih poročil. Morda ga je Paleokappo prinesel iz Carigrada, kamor so ga poslali 1452. l. po mnenju pokojnega Fr. Palackega. In v resnici, v tem času je carigradska cerkev povabila češke utrakviste, naj sklenejo z njo zvezo (unijo), „toda ne zvezo, predloženo na florentinskem zboru, marveč tako, ki sloni na pravoslavju“ (Palacký, Dějiny národu českého, zv. IV. št. 1, knjiga 24). Mogoče je tudi, da je kardinal dobil rokopis v Italiji za časa svojega potovanja l. 1572.

Prvi del se omenja 1669. l. v inventarju dragotin cerkvenega zbora (koncilija) v Reimsu. Sestavitelj inventarja govori ondi o knjigi, v kateri so evangeliji napisani v grškem in sirskem jeziku, ali po mnenju drugih je bila cirilica grški, glagolica pa sirski jezik. Knjiga je bila bogato opremljena z dragocenimi kameni in svetinjami. Splošno mnenje je bilo, da je ta dragocenost prišla iz Carigrada in da je bila poprej v knjižnici sv. Hijeronima.

Sestavitelji inventarja so gotovo že slišali malo verjetno trditev, po kateri se sv. Hijeronimu pripisuje iznajdba glagolice.

Opisujoč dragotine cerkve Notre-Dame v Parizu — okrog 1640. l. — omenja don Marleau Evangelije v „indijskem jeziku“ (on je hotel bržkone reči v „ilirskem jeziku“). Zaradi svetinj, s katerimi je bilo ozaljšano Evangelije ter zaradi izročila, ki je je pripisovalo sv. Hijeronimu, je bil rokopis od nekdanj posebno zanimiv. Po besedah Pigamolija de la Forse (Description de la France) je nosil lotarinški kardinal to Evangelije ob času cerkvenih obredov „na životu“ kot visoko čislano svetinjo.

Ni dokazano, da so to Evangelije rabili pri kronanju Ludovika XIII. ali XIV. Tudi nimamo dokazov, da so je pokazali Petru Velikemu, ki je potoval 22. junija 1717. l. skozi Reims. Reimski knjižničar je temeljito preiskal to vprašanje v kaj zanesljivem delu: „Passage de Pierre le Grand à Reims le 22. juin 1717.“ On je dokazal, da se je Ludovik Paris motil in da Peter Veliki ni imel časa videti ta znameniti rokopis. Toda na platnicah rokopisa je sledeča opomnja: „Carov podkancelar in dva ru-ka velikaša, ki so potovali skozi Reims dne 27. julija, so čitali prvi del rokopisa (cirilico) ter povedali, da je to njih materni jezik. Drugega dela pa niso mogli prečitati.“

Dne 18. junija 1726. l. je eden izmed carjevih poslancev na poti v Aix dospel v Reims, spremljan od svojega tajnika. Pogledal je rokopis ter dejal, da prvi del je napisan v slovanskem jeziku; kar se pa tiče drugega dela (glagolice), sta gosta rekla,

da je po njiju mnenju napisan z ilirskimi črkami. To mnenje je bilo popolnoma istinito.

L. 1782. je cesarica Katarina slišala o Reimskem Evangeliju. Zahtevala je pojasnila od francoske vlade, in doposlali so ji poročilo, priobčeno 1839. l. v „Synu Otečestva“. Iz tega poročila je razvidno, da se je rabilo to Evangelije pri kronanju francoskih kraljev. Evo torej razloga za to, čemu se je knjiga imenovala „Texte du sacre“.

Za časa revolucije se je to Evangelije z mnogimi drugimi predmeti vred izgubilo. To izgubo so obžalovali Silvester de Sasi, v „Magasin Encyclopédique“ 1800. l., Schlözer v prvem zvezku „Nestora“ (1802), Dubrovski in Kollár v „Institutiones linguae slavicae“ (1822) ter v pesmi „Slavy Dcera“, Šafařík v „Geschichte der slavischen Literatur“ (1826.) in Kopitar v predgovoru k „Glagolita Clozianus“ (1826).

Toda rokopis se vendar-le ni izgubil. Revolucionarji so mu odtrgali dragocene kamene in svetinje ter ga vložili v reimsko knjižnico. L. 1810. je bil vpisan v neizdanem imeniku biblioteke; l. 1830. se omenja v „Catalogi librorum manuscriptorum, qui in bibliothecis Galliae asservantur“ (Lipso 1830).

L. 1837. je reimski knjižničar Ludovik Paris oglasil v „Revue de Champagne“ znovič ta rokopis. Vsi odlični Slovani so z veseljem pozdravili to naznanilo. Francoski minister prosvete, Salvaldi, je naročil mlademu poljskemu paleografu Jastrzembskemu preiskati rokopis. V tem času še niso znali delati fotografičnih posnetkov. Izkušeni kaligraf Silvester si je zadal nalogo, da napravi posnetke vseh evangelijev na kamenu. Car Nikolaj je zapovedal, naj se posnetki priredé na bakru in naj se rokopis natisne na stroške ruske države. L. 1842. je bil tisek dovršen, in ruska vlada je naročila 300 izvodov tega dela, ki so veljali 13.500 frankov. Silvester je bil obsipan z darovi in redi.

Izdaja Silvestrova se je smatrala kot važen dogodek v zgodovini slovanskega jezikoslovja. Ona je predstavljala rokopis takšen, kakoršnega je bilo mogoče posneti v tem času. Presoja Evangelija, katere sta se lotila pod nadzorstvom Ludovika Leger-a Dujardin in Bégonteur, ter presoja cirilskega dela, katero je prevzel Los, pa je pokazala, da ima Silvestrova izdaja mnogo napak, in da celo barve, ki so se rabile, niso bile prave.

Za Silvestrovo izdajo je napisal Kopitar predgovor v latinskem jeziku, obelodanjen v „Slavische Bibliothek“ (Dunaj 1851).

L. 1852. je Ludovik Paris s pomočjo Silvestrovih plošč priredil novo izdajo, polno velikih napak. Naj navedem samo jeden vzgled: Paris prištevava sv. Prokopa, opata češkega samostana Sazave, k grškim jerarhom! L. 1846. je izdal Hanka (Halka ?) v Pragi sedaj že kaj redko delo: „Sazavo Emmauzskoje svjatoje Blagovětstvovanije, nyně že remešskoje.“

L. 1895., ko je car Nikolaj II. obiskal Paris, bil je Rambaud francoski minister prosvete. On je zapovedal prinesiti ta Evangelij iz Reimsa v Paris ter je pokazal visokemu gostu, čegar praded je oskrbel prvo izdajo. Zanimanje za Evangelij se je s tem zbudilo znova, in reimska akademija je sklenila: prirediti novo izdajo, a to s pomočjo heliogravure. Obrnila se je k profesorju Ludoviku Léger, ki je obljubil, da napiše predgovor. Ta predgovor, obsežen 50 stranih, je dokaj popolnejši od Kopitar-

jevega. On obsega vse, kar je doslej znanega o tem rokopisu, popolno bibliografijo in kazalo besedila. Heliograviranje se je izvršilo v pariški narodni knjižnici pod nadzorstvom veččaka Dujardina. Pomagal mu je že omenjeni Bégonteur. Priredilo se je 115 izvodov, od katerih je komaj še kakih 30 na prodaj. Stroški za to izdajo znašajo 6000 gld., radi česar se ni čuditi, da stane navadni izvod 100 frankov, izvod z barvami pa 300 frankov.

(i + a.)

Umetnost.

Prva slovenska umetniška razstava v Ljubljani. Slovesno se je otvorila dné 15. septembra v Mestnem Domu v Ljubljani prva slovenska umetniška razstava. Ta dogodek bode vsekako ostal vedno pomenljiv v razvoju obrazujočih umetnostij na slovenskih tleh. Poleg velikih svetovnih razstav, kjer se na enem kraju kaže toliko obilica razstavljenih umetnin, da jih je posamezniku skoro nemogoče proučiti, so vedno na razvoj raznih strok dobro uplivala krajevne razstave, katerih se udeležuje določen krog razstavljalcev in ki služijo v izobrazbo gotovemu delu občinstva. Saj je korist takih razstav očitna v marsikaterem oziru. Res je, da se na takih razstavah navadno umetnost ne kaže v svojem najlepšem cvetu, ker razstavlja živi umetniki, ki se boré, in napredujejo, ki poskušajo nova pota in iščejo novih uspehov. Pač pa se kaže struja, v kateri napredujejo, „moda“ nastopa v konkretni podobi, in duh, ki ravnokar vlada v umetniških krogih, se spoznava. Umetniki se primerjajo in ocenjujejo, in tako dobita kritika in umetnost nove hrane. Občinstvu se pa razširi obzorje, ko gleda oblike in prizore, ki so jih domači umetniki prinesli seboj kot plod svojega učenja po tujih izobraževališčih. Zupanje v lastno moč raste, in ta samozavest je mati novega čilega delovanja. Pri tem pa ne pozabimo praktične, gmotne koristi, ki jih donajajo take razstave! Mi moramo poznati svoje domače umetnike, da ne podpiramo po nepotrebnem tujih ljudij. Med umetnikom in med občinstvom mora vladati vzajemnost. Za to, kar umetnik poda javnosti duševnega dela, mora dobiti od občinstva nazaj poleg slave kot zasluženo plačilo gmotna sredstva za obstanek in nadaljni razvoj. Ker upamo, da bo ta prva slovenska umetniška razstava v Ljubljani pripomogla k medsebojnemu spoznavanju in koristila občinstvu in umetnikom, jo pozdravljamo in ji želimo mnogo uspeha. Edenintrideset umetnikov je razstavilo 170 umotvorov najrazličnejših vrst. Zastopana so kiparska in rezbarska dela, oljnate, akvarelne, pastelne slike, perorisi, fotografije in načrti.

Portreti, altarne slike, tihožitja, študije, pokrajinske in narodopisne slike, alegorije itd., so razstavljene v lepih vrstah v ukusno prirejani dvorani Mestnega Doma. Seveda je vrednost teh proizvodov različna, kakor se tudi v tehniki in v smeri raznih umetnikov kaže dokaj razlike. Marsikatero teh slik je naš list že objavil v posnetku, upamo, da jih prinesemo v kratkem še več. V prihodnji številki izpregovorimo še o podrobnostih te razstave.

Stolna cerkva u Djakovu. U slavu petdeset-godišnjeg biskupovanja svoga pokrovitelja Josipa Jurja Strossmayera izdala ju goslovenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. (La Cathédrale de Djakovo. En l'honneur du cinquanteenaire de l'évêché de son fondateur Josip Juraj Strossmayer publié par l'académie sud-slave des sciences et des beaux-arts a Zagreb). V veliki folio-obliki 79 str. — Ta krasna in dragocena knjiga je v enako čast jugoslovanski akademiji, kakor njenemu slavnemu ustanovitelju. Biskup Strossmayer je sezidal v Djakovem krasno stolno cerkev, katere sliko je prinesel naš list l. 1898. na 145 str. Ta cerkev je res sijajno delo krščanske umetnosti v zidavi in v notranjem okrasju. Strossmayer se je odločil za romanski slog, ker leži njegova škofija med zapadom in vshodom. Med zapadnim gotičnim in med vshodnimi slogi pa stoji romanski slog v sredi. Njegove mirne, okrogle oblike so kakor nekak prehod iz drznih in ostrih gotičnih oblik do mehkih orientalskih slogov. Načrt je izdelal Karol Roesner, c. kr. profesor na akademiji umetnostij na Dunaju, ter tudi vodil zgradbo do smrti. Njegovo delo je nadaljeval slavni gotik Friderik baron Schmidt. V središču cele stavbe je krasni veliki oltar. Slike se odlikujejo po izvorni kompoziciji. Zlasti znamenite so one slike, na katerih se klanja hrvaško ljudstvo sveti veri. Popis stolnice je hrvaški in francoski. Po njem se bo širni svet seznanil z biserom krščanskega stavbarstva, katerega je ustvarila ljubezen do svete vere v majhnem, neznanem Djakovem.

Dr. E. L.